

PAPER DETAILS

TITLE: TEORİK BİR YAKLAŞIMLA MALİ DENKLESTİRME

AUTHORS: İsa SAGBAS

PAGES: 173-184

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1680124>

TEORİK BİR YAKLAŞIMLA MALİ DENKLEŞTİRME

Yrd.Doç.Dr. İsa SAĞBAŞ*

ÖZET

Bu çalışmada mali denkleştirmenin lehindeki ve aleyhindeki argümanların bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan tartışmalarda bir taraf, mali denkleştirmenin kamu kaynaklarının tahsisinde eşitliğin ve verimliliğin sağlanması üzerinde olumlu etkisinin olduğunu iddia etmekte, diğer taraf ise bunun aksini iddia etmektedir. Mali denkleştirmenin kaynakların tahsisinde verimliliği artırıp artırmadığı tartışması sonuçsuz kalmıştır. Fakat mali denkleştirmenin kaynakların tahsisinde eşitliği artırdığı argümanı destek görmüştür. Bundan dolayı, bu çalışma mali denkleştirmenin bir politika olarak gerekli olduğunu iddia etmektedir.

ABSTRACT

This paper reviews and presents an appraisal of the case for and against fiscal equalisation. Fiscal equalisation is discussed on the grounds of efficiency and equity in the literature. The discussion of whether fiscal equalisation enhances efficiency is inconclusive. Notwithstanding the efficiency discussion, the equity case for fiscal equalisation is based on clear-cut and persuasive arguments. This review suggests that fiscal equalisation is a valuable policy since the arguments of the equity case for fiscal equalisation are more convincing than the arguments of the equity case against it.

GİRİŞ

Türkiye’de 1981 yılında başlayan ve günümüzde de devam eden bir programla, merkezi hükümet genel bütçe vergileri toplamının belirli bir oranını belediyelere nüfus esasına göre dağıtmaktadır. Konu ile ilgilenenlerin çoğunluğu, bu paylaşım yönteminin mali

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü

denkleştirmeyi sağlamadığını düşünmektedir. İlgililerin yine üzerinde fikir birliğine vardığı bir konuda mali denkleştirmeyi sağlayabilecek yeni bir programa ihtiyaç duyulduğudur. Bu yazının amacı, devamlı gündemde tutulan önemli bir konunun kaynaklarda teorik olarak nasıl tartışıldığını ortaya koymaktır.

Mali denkleştirme, federal ülkelerde üniter ülkelere göre daha fazla tartışılan ve üzerinde düşünülen bir konudur. Bunun bir sonucu olarak bu yazıda alıntı yapacağımız çalışmaların çoğunluğu federal ülkelere özgüdür. Mali denkleştirme üzerine yapılan tartışmaların daha iyi anlaşılabilmesi federal ülkelere özgü koşullarından dikkate alınması gerekmektedir.¹

Bu yazı dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mali denkleştirme tanımlanacaktır. İkinci bölümde mali denkleştirme lehine olan argümanlar ortaya konacaktır. Üçüncü bölümde mali denkleştirmenin aleyhine olan argümanlar açıklanacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise lehte ve aleyhte argümanların bir değerlendirilmesi yapılacaktır.

I. MALİ DENKLEŞTİRMENİN TANIMI

Dünyadaki bütün ülkelerde, federal veya üniter, merkezi hükümetler yerel yönetimlere mali yardımlar yapmaktadırlar. Bu yardımlar yapılırken merkezi hükümetler bir çok amaç gütmektedirler. Bu amaçlar dört alt başlıkta incelenebilir:

1) Dışsalılıkların negatif etkisini azaltma amacı: Yerel yönetimlerin sundukları hizmetlerden karma mal ve hizmetler grubuna girenlerin yerel vergilerle değil ulusal vergilerle finanse edilmesi gerekir. Çünkü bu gibi hizmetlerin dışsal faydaları ağır basmaktadır. Konuyu bir örnekle açıklayalım.² A yerel yönetiminin okullarından mezun olan bir gencin B yerel yönetimine göç edip buranın ekonomisine katkıda bulunması, B yerel yönetimi için dışsal bir faydadır. B yerel yönetimi (genel olarak bu bölgenin insanları) bu

¹ Örneğin, federal ülkelerde eyaletler (states) yerel vergi oranlarını belirleyebilmektedir. Üniter ülkelerde ise genellikle (Türkiye’de olduğu gibi) yerel vergi oranları sabittir.

² Bu örnekte eğitimden ilk ve orta öğretim anlaşılmalı ve eğitim hizmetinin yerel yönetimler tarafından sunulduğu varsayılmalıdır.

kişinin eğitilmesinin maliyetine hiç katlanmamış olmamasına rağmen, bu gencin bilgisinden yararlanmaktadır. Bundan dolayı yerel yönetimler, dışsal faydaları ağır basan hizmetleri daha az sunma eğilimindedirler, çünkü sunulan hizmetin ilk planda kendi yörelerine faydasının olması yerel yönetim için daha önemlidir. Bundan dolayı merkezi hükümetin, bu tür malları sağlamalarının bir karşılığı olarak yerel yönetimlere mali yardımda bulunması gerekir.

2) Merkezi hükümet, makro-ekonomik hedeflerine ulaşabilmek için yerel yönetimlere yaptığı yardımları bir araç olarak kullanabilir. Örneğin enflasyon oranını azaltmak için yerel yönetimlerin yaptıkları harcamaların azaltılması gerekebilir. Merkezi hükümet, yerel yönetimlere yapacağı yardımlarla bu politikaları gerçekleştirmek isteyebilir. Örneğin, merkezi hükümet yerel yönetimlerin daha fazla yerel vergi toplamasını isterse daha fazla vergi gayreti gösteren yerel yönetimlere teşvik amacı ile daha fazla mali yardım yapabilir.

3) Dikey mali dengesizliği düzeltmek: Mali yerelleştirme harcama yapma ve gelir toplama yetkilerinin bazılarının yerel yönetimlere aktarılmasıdır. Yerel yönetimlerin halka merkezi hükümetten daha yakın olmaları sebebiyle halkın ihtiyaçlarını daha çabuk öğrenecekleri ve bunlara uygun hizmetleri daha verimli sunacakları kabul edilmiştir. Bunun sonucu olarak, kıt olan kaynakların tahsisinde verimliliğin maksimize edileceği varsayılmıştır. Harcama yetkilerinin aktarımının tersine, kaynaklarda gelir toplama yetkilerinin merkezden yerel yönetimlere aktarılması desteklenmemiştir. Örneğin, Vehorn ve Ahmad merkezi hükümetin ve yerel yönetimlerin vergi toplamalarının avantajlarını ve dezavantajlarını karşılaştırmışlar ve sonuçta merkezi hükümetin vergi toplamasının 10 avantajı olmasına karşın 1 dezavantajı olduğunu tespit etmişlerdir. Buna karşın, vergilerin yerel yönetimler tarafından toplanmasının 5 avantajı 6 dezavantajı olduğunu saptamışlardır.³ Hewitt (gelir, kurumlar, KDV gibi) vergileri toplama yetkisinin yerel yönetimlere aktarılmasının dezavantajlı olacağını şu nedenlere

³ C.L. Vehorn, and E. Ahmad, "Tax Administration", *Fiscal Federalism in Theory and Practice*, T. Ter-Minassian (ed.) IMF, Washington, D.C., 1997, s.118.

dayandırmaktadır.⁴ Birinci neden, yerel yönetimlerin vergi toplamaları daha fazla maliyetli olabilecektir. Örneğin büyük ölçekli bir firmanın birden fazla yerden faaliyette bulunması durumunda, merkezi hükümet tarafından yapılacak vergi toplamada bu firma sadece bir dosya ile takip edilirken yerel yönetimlerce toplanması durumunda her yerel yönetim kendi bölgesindeki bu firmanın şubesi için ayrı dosya açacaktır. Bu firmanın hem merkezinden hem de şubelerinden aynı vergi konusu üzerinden vergi alınabilecektir.⁵ İkinci neden, ticari faaliyetler yerel yönetimlerce vergilendirilirse bazı yerel yönetimler yüksek oranda vergi salmak isteyebilir. Bu firmaların düşük vergi oranı uygulanan yerleri tercih etmelerine yol açabilir. Bu da istenmeyen göçlere yol açabilecektir. Bu göçler kaynakların verimli tahsisine negatif etki yapabilir.

Bunların sonucu olarak yerel yönetimlere harcama yapma yetkisi aktarılırken, az sayıda gelir kaynağından vergi toplama yetkisi aktarılmaktadır. Merkezi hükümet ile yerel yönetimler arasındaki bu orantısız gelir ve harcama paylaşımı ‘dikey mali dengesizliğe’ yol açmaktadır. Dikey mali dengesizliğin bir sonucu olan mali açıklarını kapatmak merkezi hükümetin bir görevidir ve bu nedenle merkezi hükümetler yerel yönetimlere mali yardımlarda bulunmaktadır.

4) Yatay mali dengesizliği düzeltme amacı: Bütün yerel yönetimler aynı zenginliğe sahip olmayabilirler. Yine bütün yerel yönetimler aynı harcama ihtiyacına sahip olmayabilir. Yerel yönetimlerin mali kapasitelerindeki ve harcama ihtiyaçlarındaki farklılıkların oluşturduğu dengesizliğe ‘yatay mali dengesizlik’ denilir. Merkezi hükümet yatay mali dengesizliği azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmak için yerel yönetimlere mali yardımlarda bulunabilir. Bu amaçla yapılan mali yardımlara ‘mali denkleştirme’ amaçlı yardımlar denilir. Yerel yönetimlerin aralarındaki mali kapasite ve harcama ihtiyacı farklılıklarının giderilmesi amacı ile yerel yönetimlere mali kaynakların dağıtılmasına da mali denkleştirme

⁴ D.P. Hewitt, “Transfers to Local Governments”, *Public Expenditure Handbook: A Guide to Public Expenditure Policy Issues in Developing Countries*, K. Chu, and R. Hemming, (eds.) IMF, Washington, D.C., 1991, s.84.

⁵ Aynı kaynaktan iki kez vergi alınmasına İngilizce kaynaklarda ‘piggybacking’ denilmekte, Türkçede ise mükerrer vergileme olarak bilinmektedir.

denilir.⁶ Yatay mali dengesizliklerin iki ana kaynağı vardır. Birincisi, yerel yönetimlerin harcama ihtiyaçlarındaki ve maliyetlerdeki farklılıklardır. Farklı yörelerde, benzer kalitede ve miktarda mal ve hizmeti sunabilmek girdi fiyatlarındaki farklılıktan dolayı maliyetlerde farklılaşmaya yol açmaktadır veya yerel hizmetlere olan talep (ihtiyaç) farklı olabilmektedir. İkincisi, yerel yönetimlerin mali kapasitelerindeki farklılıklardır. Yörelerin zengin veya fakir olmalarından dolayı yerel yönetimlerin sahip olduğu vergi kapasiteleri (mali kapasite) farklı olabilir.

Yazının buraya kadar olan bölümünde, mali denkleştirmenin tanımı yapılmıştır. Yazının bundan sonraki bölümlerinde mali denkleştirme lehindeki ve aleyhindeki argümanlar incelenecektir.

II. MALİ DENKLEŞTİRMENİN LEHİNDEKİ ARGÜMANLAR

Mali denkleştirmenin lehindeki argümanların temelinde, mali denkleştirme ile kamu kaynaklarının tahsisinde eşitliğin ve verimliliğin sağlanacağı iddiası yatmaktadır. Eşitlik ve verimlilik argümanları sırasıyla incelenecektir.

A) MALİ DENKLEŞTİRMENİN LEHİNDEKİ EŞİTLİK ARGÜMANI

Jackson mali denkleştirmenin farklı yörelerde/yerlerde yaşayan benzer kişilerin eşit şartlarda yaşamasına katkıda bulunacağını iddia eder.⁷ Bu eşitliğe sosyal eşitlik adı verilir. Refah devletinin bir temel prensibi olan, halkın kamu hizmetlerinden eşit bir şekilde faydalanması, mali denkleştirmeye verilen önemi artırmıştır. Ladd ve Yinger, mali denkleştirmenin sosyal eşitliğe yapacağı olumlu katkıları şöyle açıklar:⁸ (a) Bütün vatandaşların en azından minimum kalitede kamu hizmetlerinden faydalanmalarına yardımcı olacaktır. (b) Nispi

⁶ M. Keating, and A. Midwinter, "The Politics of Central-Local Grants in Britain and France", *Environment and Planning C: Government and Policy*, v.12, pp.177-194, 1994, s.129.

⁷ P.M. Jackson, "Review of Bramley (1990)", *Environment and Planning C: Government and Policy*, v.9, p.243, 1991, s.243.

⁸ H.F. Ladd, and J. Yinger, "The Case for Equalising Aid", *National Tax Journal*, v.47 n.1, pp.211-224, 1994, s.192

olarak geri kalmış yörelerdeki yerel yönetimlerin standart bir seviyede hizmet sunmasına katkıda bulunur. (c) Yerel yönetimlerin mali kapasiteleri ne olursa olsun, benzer yerel idarelerin sunduğu hizmetleri sunmalarında yardımcı olur. (d) Yerel yönetimlerin sunduğu bazı hizmetler kişilerin hayatını çok yakından etkileyebilir. Örneğin, yerel yönetimlerin temel eğitim hizmetini sunması durumunda, kişinin diğer bölgelerdeki eğitim kalitesinde eğitim alıp fırsat eşitliğini yakalamasında mali denkleştirme dolaylı olarak katkıda bulunur.

B) MALİ DENKLEŞTİRMENİN LEHİNDEKİ VERİMLİLİK ARGÜMANI

Mali denkleştirmeyi destekleyen argümanları ilk ortaya atan Buchanan olmuştur.⁹ Buchanan'ın tezi şöyle özetlenebilir. Kişinin yaşadığı yerde, başka yerlerdeki standartlarda yerel hizmetlerden yararlanabilmesi ve bu hizmetler için de ekstra bir ödeme yapmaması gerekir. Mali denkleştirmenin faydası, kişilerin standart bir seviyede yerel hizmetlerden yararlanmak için daha az ödemek amacı ile başka yerlere göç etmelerini (buna mali nedenlerle uyarılmış göç denilir) engellemesidir.¹⁰ Kişilerin kamu hizmetlerini daha ucuza alabilmek için yapacakları göç, Buchanan'a göre kaynakların verimli tahsisine olumsuz etki yapar. Mali nedenlerle uyarılmış göç bölgeler arasındaki mali bakımdan ayrışmayı (divergence) daha fazlalaştırır ve zengin bölgeyi daha da zenginleştirir çünkü zengin bölgeler daha ucuza hizmet sunarak daha fazla göç alabilirler.

Dolayısıyla mali nedenlerle uyarılmış göç bölgeler arası dengesizliği artırıcıdır. İlave olarak, mali nedenlerle uyarılmış göç

⁹ J.M. Buchanan, "Federalism and Fiscal Equity", *American Economic Review*, v.40, n.4, pp.583-599, 1950

¹⁰ Mali amaçlı göçü ilk ortaya atan Tiebout olmuştur. (C.M. Tiebout, "A Pure Theory of Local Expenditure", *Journal of Political Economy*, v.64, n.5, pp.416-424, 1956.) Tiebout insanların kendi tercihlerine uygun kamusal hizmetlerin sunulduğu ve bunun uygun vergi oranları ile finanse edildiği yerlere göç edeceklerini iddia etmiştir. İnsanların mali nedenlerle tercih ettikleri yerlere göç etmelerini Tiebout insanların 'ayakları ile oy vermesi' olarak adlandırmıştır.

sosyal yönleri ile zarar verici kabul edilmiştir.^{11 12} Petchey de bir çalışmada mali nedenlerle uyarılmış göçün getireceği verimlilik kazançları ile kayıplarını karşılaştırmış ve böyle bir göçün kaynakların verimli tahsisine zarar verebileceği sonucuna varmıştır. Göç veren bölgeler için göç bir maliyet getirirken, göç alan bölgeler için göç faydalı olabilir.¹³ Göç edenler yaptıkları göçün yaratacağı mali dışsallıkları hesaba katmazlar, bunun sonucu olarak göçün yaratacağı denge noktasında kaynakların tahsisi verimli olmaz.

Özetle, mali denkleştirmenin bölgeler arası mali dengesizlikleri azaltarak mali nedenlerle uyarılmış (düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere) göçü engelleyeceği veya azaltacağı iddia edilmiştir. Bunun sonucu olarak kaynakların verimli dağıtımına mali denkleştirmenin katkıda bulunacağı iddia edilmiştir.

C) MALİ DENKLEŞTİRMENİN GETİRECEĞİ YAN FAYDALAR

İlk olarak, mali denkleştirmenin ‘ulusal bütünleşme’ üzerinde olumlu etkisi olacağı iddia edilmiştir. Bir ülkede bölgeler arası yaşama koşullarındaki farklılaşma ulusal bütünlüğe zarar verebilir. Mali denkleştirme politikası ile geri kalmış bölgelere nispi olarak daha fazla yardım yapılacağı için, bu yardımlar ulusal bütünleşmeyi güçlendirir. Graham mali denkleştirmenin Kanada’da ulusal bütünleşme üzerinde olumlu etkisi olduğunu bulmuştur.¹⁴ Bird bir çok kalkınmakta olan ülkede ulusal bütünlüğün çok kolay bir şekilde bozulabileceğini çünkü bu ülkelerin çoğunun yeni bağımsızlığını kazanmış ulus-devlet olduklarını işaret etmiştir.¹⁵ Bundan dolayı mali

¹¹ L. Blow, J. Hall and S. Smith, “Financing Regional Government in the UK: Some Issues”, *Fiscal Studies*, v.17, n.4, pp.99-120, 1996, s.111.

¹² J.F. Graham, “Equalisation and Canadian Federalism”, *Public Finance*, v.37, n.2, pp.246-261, 1982, s.251.

¹³ J.D. Petchey, “Equalisation in a Federal Economy with Inter-State Migration”, *Australian Economic Papers*, v.32, pp.336-354, 1993, s.337

¹⁴ Graham, s.247.

¹⁵ R.M. Bird, *Central-Local Fiscal Relations and the Provision of Urban Public Services*, Australian National University Research Monographs no.30, Canberra, 1980, s.21.

denkleştirmenin kalkınmakta olan ülkeler için önemli bir konu olduğu iddia edilebilir.

İkinci olarak, mali denkleştirmenin ‘yoksulluğun azaltılması’ üzerinde olumlu etkisi olacağı iddia edilmiştir. Kalkınmakta olan ülkelerde bir çok insan yoksulluk sınırında (poverty line) veya bunun altında yaşamakta ve en temel ihtiyaçlarını bile karşılayamamaktadır. Yoksulluk ülkenin bazı bölgelerinde daha yoğunlaşmış olabilir. Mali denkleştirme bölgeler arası farklılıkları en aza indireceği için, nispi olarak daha yoksul bölgelerin yoksulluğunun azaltılmasında olumlu etkiler yaratabilecektir.

Üçüncü olarak, mali denkleştirmenin ‘bölgesel kalkınma’ üzerinde olumlu etkisi olacağı iddia edilmiştir. Mali denkleştirme politikası ile yoksul bölgeler nispi olarak merkezi hükümetten daha fazla mali yardım alacaktır. Bu yardımların bu bölgelerdeki ekonomik kalkınmayı harekete geçirici etkisi olabilir.

III. MALİ DENKLEŞTİRMENİN ALEYHİNDEKİ ARGÜMANLAR

A) MALİ DENKLEŞTİRMENİN ALEYHİNDEKİ EŞİTLİK ARGÜMANI

Oakland, mali denkleştirmenin beklenildiği şekilde eşitliğe katkıda bulunmayacağını iddia etmiştir.¹⁶ Oakland’a göre mali denkleştirme yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerle sınırlıdır. Oakland özel malların tüketimindeki farklılıklarında da, bölgeler arası farklılıklara neden olduğunu iddia eder. Oakland’a göre özel malların tüketimindeki farklılıkları azaltmayı da içine alan bir denkleştirme, mali denkleştirme politikasının hedeflerinin ötesinde olacaktır. Oakland mali denkleştirmeyi gelirin zengin yerlerden alınıp daha az zengin olanlara dağıtımını olarak algılar ve bunu sorgular. Oakland, alınacak yardımların yoksullar lehine kullanılmasının garanti edilemeyeceğini, bundan dolayı mali denkleştirmenin kaynakların tahsisinde eşitliği sağlama amacına ulaşmayacağını iddia eder.

¹⁶ Oakland, s.205

B) MALİ DENKLEŞTİRMENİN ALEYHİNDEKİ VERİMLİLİK ARGÜMANI

Buchanan tarafından başlatılan mali denkleştirme lehindeki argümanlara karşı argümanlar ilk olarak Scott'tan gelmiştir: Buchanan ve Scott, yazdıkları makalelerle birbirlerini ikna etmeye çalışmışlardır.¹⁷ Scott mali denkleştirmenin kaynak tahsisinde bozukluklara (distortion) yol açacağını savunmuştur. Scott'a göre, mali denkleştirme ile yoksul bölgelerdeki iş gücünün zengin bölgelere göç etmesi engellenecektir. Bunun sonucu olarak, ekonomi 'doğal mekanizmasında' çalışmayacaktır. Bu sebepten dolayı, Scott'a göre mali denkleştirme politikası izlenmemelidir. Scott'un bu argümanını takiben, mali denkleştirme aleyhine argümanlar geliştirilmiştir. Örneğin Bramley şunu iddia etmiştir.¹⁸ Mali yardımlar yerel yönetimlerce bir 'sübvansiyon' gibi kullanılırsa: a) bazı mal ve hizmetler halka, normal fiyatından daha ucuza sunulacaktır; b) halkın talep ettiği miktardan daha fazla arza neden olacaktır. Her iki durumda da kıt kaynakların tahsisinde verimlilik sağlanmayacaktır.

C) MALİ DENKLEŞTİRMENİN ALEYHİNDEKİ DİĞER ARGÜMANLAR

Eşitlik ve verimlilik argümanlarına ilave olarak, mali denkleştirme aleyhinde şu argümanlar ileri sürülmektedir:

Mali denkleştirmenin, yerel yöneticilerin vergi toplama gayretini azaltacağı iddia edilmiştir.¹⁹ Bu iddianın temeli şudur. Mali denkleştirmenin sonucu olarak yerel yöneticiler mali açıklarının merkezi hükümet tarafından her halükarda kapatılacağını bilirler ve daha fazla vergi toplama konusunda isteksiz davranırlar.

¹⁷ Buchanan'ın makaleleri şunlardır: Buchanan 1950; J.M. Buchanan, "Federal Grants and Resource Allocation", *Journal of Political Economy*, v.60, n.3, pp.208-217, 1952a; J.M. Buchanan, "A Reply", *Journal of Political Economy*, v.60, n.6, pp.536-538, 1952b. Scott'un makaleleri ise şunlardır: A.D. Scott, "A Note on Grants in Federal Countries", *Economica*, v.17, n.68, pp.416-422, 1950; Scott, A.D. "Federal Grants and Resource Allocation", *Journal of Political Economy*, v.60, n.6, pp.534-536, 1952.

¹⁸ G. Bramley, *Equalisation Grants and Local Expenditure Needs*, Avebury, Aldershot, 1990, s.5.

¹⁹ J. McMaster, *Urban Financial Management: A Training Manual*, EDI Technical Materials, The World Bank, Washington, D.C., 1991, s.64.

Mali denkleştirmenin yerel özerklik üzerinde olumsuz etki yapabileceği iddia edilmiştir. Mali denkleştirme ile yerel yönetimlerin mali yardımlara aşırı bağımlılığı söz konusu olabilir. Mali yardımları kullanarak yerel yönetimler merkezi yönetimce bir ‘şube’ gibi kullanılmaya başlanabilir. Bunun sonucu olarak zamanla yerel yönetimlerin özerkliği azalacaktır. Bu argümanın aleyhine olarak Bramley, eğer mali yardımlar herhangi bir kontrol amacı içermiyorsa, mali denkleştirmenin özerkliği tehdit etmeyeceğini iddia etmektedir.²⁰

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yukarıdaki tartışmalarda da görüldüğü gibi mali denkleştirme lehindeki ve aleyhindeki argümanlar eşitlik ve verimlilik konularında yoğunlaşmaktadır. Tartışmada bir taraf, mali denkleştirmenin kamu kaynaklarının tahsisinde eşitliğin ve verimliliğin sağlanması üzerinde olumlu etkisinin olduğunu iddia etmekte, diğer taraf ise bunun aksini iddia etmektedir.

Verimlilik üzerindeki tartışmada mali denkleştirmenin lehinde olanlar mali amaçlı yapılan göçün zararlı olduğunu, mali denkleştirmenin ise bu göçü azaltacağını savunmaktadırlar. Bunun da kaynakların tahsisinde verimliliği artıracak ileri sürülmektedir. Mali denkleştirmenin aleyhinde olanlar ise bunların tersini savunmaktadırlar. Bu tartışma sonuçsuzdur çünkü her iki tarafın argümanları bazı varsayımlara dayanmaktadır. Bu tartışmada, bir taraf diğer tarafın varsayımlarını geçersiz kılacak argümanları kolaylıkla ileri sürebilir. Örneğin mali amaçlı göçün varsayımları şu şekilde eleştirilebilir. Mali amaçlı göçle insanların kendilerine uygun kamusal hizmetlerin sunulduğu ve bunun uygun vergi oranları ile finanse edildiği yerlere göç edeceklerini iddia etmiştir. Yani sadece mali sebeplerle insanların bir yerden bir yere göç edeceği iddia edilmiştir. Halbuki gerçek hayatta insanların bir yerden bir yere göçünde aile, akrabalık bağları, arkadaşlar, vb. faktörler de etkili olmaktadır. Yine bu tartışmada göçün maliyetsiz olduğu varsayılmıştır, gerçekte göçün bir maliyeti vardır ve kişiler bu maliyeti göz önünde bulundurarak hareket ederler.

²⁰ Bramley, s.9.

Sonuçta mali denkleştirmenin kaynakların tahsisinde verimliliği artırıp artırmadığı kararı kişiden kişiye değişebilmektedir. Fakat mali denkleştirme ile kaynakların tahsisinde eşitliğin sağlanıp sağlanmadığı tartışmasında, mali denkleştirmenin lehinde olanlar aleyhinde olanlardan fazladır. Uygulamada bir çok gelişmiş ülke de (İngiltere, Almanya, Avustralya, Kanada gibi) mali denkleştirmenin aleyhindeki verimlilik argümanlara rağmen, mali denkleştirme politikaları uygulamaktadırlar. Mali denkleştirmenin lehine olan başka bir argüman ise şudur. Mali denkleştirmenin kalkınmakta olan ülkelerde yerelleştirme politikalarını güçlendirici etkisi olabilir. Mali denkleştirme ile birlikte yerel yönetimler, tahmine dayalı²¹ mali yardımlar yerine hesaplamaya dayalı mali yardımlara kavuşacaktır. Bu hesaplamada, yerel yönetimlerin mali kapasite ve harcama ihtiyacı farklılıkları dikkate alınacaktır. Sonuçta mali denkleştirme ile yerel yönetimler, mali açıdan daha güçlü bir hale gelecektir.

KAYNAKLAR

Bird, R.M. *Central-Local Fiscal Relations and the Provision of Urban Public Services*, Australian National University Research Monographs no.30, Canberra, 1980.

Blow, L., Hall, J. and Smith, S. "Financing Regional Government in the UK: Some Issues", *Fiscal Studies*, v.17, n.4, pp.99-120, 1996.

Bramley, G. *Equalisation Grants and Local Expenditure Needs*, Avebury, Aldershot, 1990.

Buchanan, J.M. "Federalism and Fiscal Equity", *American Economic Review*, v.40, n.4, pp.583-599, 1950.

Buchanan, J.M. "Federal Grants and Resource Allocation", *Journal of Political Economy*, v.60, n.3, pp.208-217, 1952a.

²¹ Türkiye’de şu anda uygulanan sistem tahmine dayalıdır. Örneğin büyükşehir belediye kapsadığı yerlerde toplanan vergilerin %5’i büyükşehir belediyelerine aktarılmaktadır. Niçin %4 veya %6 değil de %5 uygulanmaktadır. Mali denkleştirme uygulanmış olsa idi, büyükşehir belediyelerinin harcama ihtiyaçları ve mali kapasiteleri hesaplanıp ona göre mali yardım yapılması gerekcekti.

- Buchanan, J.M. "A Reply", *Journal of Political Economy*, v.60, n.6, pp.536-538, 1952b.
- Graham, J.F. "Equalisation and Canadian Federalism", *Public Finance*, v.37, n.2, pp.246-261, 1982.
- Hewitt, D.P. "Transfers to Local Governments", *Public Expenditure Handbook: A Guide to Public Expenditure Policy Issues in Developing Countries*, K. Chu, and R. Hemming, (eds.) IMF, Washington, D.C., 1991.
- Jackson, P.M. "Review of Bramley (1990)", *Environment and Planning C: Government and Policy*, v.9, p.243, 1991.
- Keating, M. and Midwinter, A. "The Politics of Central-Local Grants in Britain and France", *Environment and Planning C: Government and Policy*, v.12, pp.177-194, 1994.
- Ladd, H.F. and Yinger, J. "The Case for Equalising Aid", *National Tax Journal*, v.47 n.1, pp.211-224, 1994.
- McMaster, J. *Urban Financial Management: A Training Manual*, EDI Technical Materials, The World Bank, Washington, D.C., 1991.
- Oakland, W.H. "Fiscal Equalisation: An Empty Box?" *National Tax Journal*, v.47 n.1, pp.199-209, 1994.
- Petchey, J.D. "Equalisation in a Federal Economy with Inter-State Migration", *Australian Economic Papers*, v.32, pp.336-354, 1993.
- Scott, A.D. "A Note on Grants in Federal Countries", *Economica*, v.17, n.68, pp.416-422, 1950.
- Scott, A.D. "Federal Grants and Resource Allocation", *Journal of Political Economy*, v.60, n.6, pp.534-536, 1952.
- Tiebout, C.M. "A Pure Theory of Local Expenditure", *Journal of Political Economy*, v.64, n.5, pp.416-424, 1956.
- Vehorn, C.L. and Ahmad, E. "Tax Administration", *Fiscal Federalism in Theory and Practice*, T. Ter-Minassian, (ed.), IMF, Washington, D.C., 1997.